

Riksantikvarieämbetets allmänna råd om fornlämningar

KRFS 2022:3

Utkom från trycket
den 7 november 2022

beslutade den 27 oktober 2022

Inledande bestämmelser

I dessa allmänna råd ges rekommendationer om tillämpning av 2 kap. 1 § och 2 kap. 1 a § första stycket samt 2 kap. 2 § första stycket kulturmiljölagen (1988:950).

1 kap. Fornlämningsbegreppet

Definitioner

I dessa allmänna råd avses med

Lämningar: bevarade anläggningar, strukturer och andra spår av människors verksamhet ovan och under jord, på land eller i vatten.

Den allmänna definitionen av vad som är en fornlämning i 2 kap. 1 § andra stycket kulturmiljölagen (1988:950) består av tre rekvisit. För de tre rekvisiten används i dessa allmänna råd följande begrepp:

Åldersrekvisitet (lämningar efter människors verksamhet under forna tider)

Bruksrekvisitet (som har tillkommit genom äldre tiders bruk)

Övergivenhetsrekvisitet (som är varaktigt övergivna)

Tillämpning av fornlämningsbegreppet

En lämning utgör en fornlämning om

1. åldersrekvisitet, bruksrekvisitet och övergivenhetsrekvisitet är uppfyllda,
2. lämningen ingår i de uppräknade kategorierna i 2 kap. 1 § andra stycket 1–8 kulturmiljölagen (1988:950) och
3. lämningen kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlit före 1850 eller
4. den är en lämning efter äldre folklig kult, 2 kap. 1 § tredje stycket kulturmiljölagen (1988:950), som kan antas ha tillkommit före 1850.

En naturbildning utgör en fornlämning om ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna till den.

En lämning utgör också en fornlämning om länsstyrelsen förklarar lämningen för fornlämning enligt 2 kap. 1 a § andra stycket kulturmiljölagen (1988:950).

Åldersrekvisitet är uppfyllt om lämningen är från människors verksamhet under forna tider. Vilken tidsperiod som utgör forna tider beror på vilken typ

av lämning det är fråga om varför bedömningen blir olika för olika typer av lämningar. Bedömningen görs utifrån de bruk som lämningen utgör spår efter och när de har upphört att vara allmänt förekommande. Bedömningen är inte beroende av om lämningen tillkommit före 1850.

Bruksrekvisitet är uppfyllt om lämningen har tillkommit i samband med verksamheter, sedvänjor, tekniker eller metoder som inte längre är allmänt förekommande. Musealt eller antikvariskt bruk medför inte att verksamheten, sedvänjan, tekniken eller metoden är allmänt förekommande.

Övergivningsrekvisitet är uppfyllt om lämningen varaktigt har upphört att användas för den eller de verksamheter för vilka den från början varit avsedd.

Ålderdomligt bruk är uppfyllt om bruket och den föreställning som är knutet till naturbildningen inte längre är allmänt förekommande.

Äldre i äldre folklig kult är uppfyllt om lämningen har tillkommit i samband med ett bruk och en föreställning som inte längre är allmänt förekommande.

Allmänt förekommande kan avse förekomst nationellt eller regionalt.

Antagande om tillkomsttid

Om lämningen har konstaterats uppfylla åldersrekvisitet, bruksrekvisitet och övergivningsrekvisitet samt ingår i en av kategorierna i 2 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950) eller är en lämning efter äldre folklig kult, 2 kap. 1 § tredje stycket kulturmiljölagen (1988:950) görs därefter en bedömning av om den kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartyglämning, förlit före 1850. Ett antagande om tillkomsttid bör resultera i en uppskattning av när den eller de verksamheter som lämningen är spår efter startade på platsen eller när fartyget förliste.

Om det inte går att göra ett antagande om att en lämning har tillkommit eller, i fråga om fartyglämning, förlit före 1850 bör lämningen inte bedömas som en fornlämning. En sådan lämning kan komma ifråga för fornlämningsförklaring enligt 2 kap. 1 a § andra stycket kulturmiljölagen (1988:950).

Antikvarisk bedömning

En antikvarisk bedömning görs för att utreda om en lämning eller naturbildning utgör en fornlämning. Underlag för bedömningen kan utgöras av en besiktning och relevant information från

- a) Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (kulturmiljöregistret),
- b) historiska, topografiska och geologiska kartor,
- c) ortnamn,
- d) kunskapsunderlag framtagna av kommuner, länsstyrelser eller museer samt miljökonsekvensbeskrivningar enligt miljöbalken (1998:808), som kommit till länsstyrelsens kännedom,
- e) resultat från arkeologiska utredningar, förundersökningar och undersökningar,
- f) skriftliga källor och annat arkivmaterial samt
- g) annan information om lämningen som kommit till länsstyrelsens kännedom.

Dokumentation

I ett tillståndsbeslut enligt 2 kap. 7, 8, 12 eller 13 § kulturmiljölagen (1988:950) som avser en typ av lämning som kan ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist antingen före eller efter 1850 bör länsstyrelsen ange hur åldersrekvisitet, bruksrekvisitet och övergivenhetsrekvisitet är uppfyllda samt ange grunderna för antagandet om tillkomsttid.

I samrådsärenden enligt 2 kap. 10 § kulturmiljölagen (1988:950) som avser en typ av lämning som kan ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist antingen före eller efter 1850 bör länsstyrelsen dokumentera sitt antagande om tillkomsttid.

2 kap. Fornlämningsområde

Till alla fornlämningar hör ett fornlämningsområde. Fornlämningsområdet är en del av fornlämningen, har samma skydd som själva lämningen eller naturbildningen och omfattas av tillståndsplikten i 2 kap. 12 § kulturmiljölagen (1988:950).

Ett fornlämningsområdes utbredning är inte på förhand bestämt. En individuell bedömning av utbredningen görs för varje fornlämning. Fornlämningsområdets gränser kan dock prövas och fastställas genom beslut enligt 2 kap. 2 § andra stycket kulturmiljölagen (1988:950).

Definitioner

Med *fornlämningens art* avses dess egenskaper.

Med *fornlämningens betydelse* avses dess kulturhistoriska värde.

Med *tillräckligt utrymme* avses det område som, med hänsyn till fornlämningens art och betydelse, utgör en lämplig miljö för att fornlämningen ska kunna bevaras.

Tillämpning av fornlämningsområde

Länsstyrelsen bedömer fornlämningsområdets utbredning i samband med samrådsärenden och tillståndsärenden enligt 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Vid bedömningen tar länsstyrelsen ställning till om det planerade arbetsföretaget kommer att ske inom eller utom fornlämningsområdet. Länsstyrelsen behöver endast ta ställning till fornlämningsområdets utbredning i den del som berörs av det planerade arbetsföretaget.

Länsstyrelsens bedömning av fornlämningsområdets utbredning innebär inte att fornlämningsområdets gränser fastställts enligt 2 kap. 2 § andra stycket kulturmiljölagen (1988:950).

Bedömning

Fornlämningsområdets utbredning bedöms individuellt för den aktuella fornlämningen med hänsyn till fornlämningens egenskaper och dess kulturhistoriska värde. Typen av arbetsföretag eller dess omfattning påverkar inte bedömningen av fornlämningsområdets utbredning.

Fornlämningens egenskaper bedöms utifrån lämningstypen samt fornlämningens datering, utbredning, bevarandegrad, komplexitet och läge i landskapet.

Fornlämningens kulturhistoriska värde bedöms utifrån dess potential som källa för att utvinna eller förmedla kunskap om fornlämningen och dess kulturhistoriska sammanhang.

Lämplig miljö bedöms utifrån vad som behövs för att fornlämningen ska skyddas mot skador och kunna förstås. Fornlämningsområdet bör i möjligaste mån motsvara fornlämningens ursprungliga miljö och det område som har betydelse för förståelsen av fornlämningen, dess läge samt hur den har nyttjats.

Fornlämningsområdets utbredning bör utgå från topografiska förhållanden. Ingrepp i miljön efter fornlämningens tillkomst kan påverka fornlämningsområdets utbredning. Fornlämningar som tillsammans utgör en samlad miljö kan ges ett gemensamt fornlämningsområde.

När det gäller fartygslämningar bör fornlämningsområdet bedömas enbart med hänsyn till det område på botten som behövs för fartygslämningens och övriga tillhörande föremåls skydd.

Borttagna och flyttade fornlämningar

Fornlämningsområdet upphör om fornlämningen är helt undersökt och borttagen eller inte längre bedöms som fornlämning. Till en flyttad fornlämning kan, om det behövs för att bevara den, höra ett nytt fornlämningsområde.

IKRAFTTRÄDANDEBESTÄMMELSER

1. Dessa allmänna råd träder i kraft den 1 januari 2023.
2. Genom de allmänna råden upphävs Riksantikvarieämbetets allmänna råd om fornlämningar (KRFS 2020:1).

På Riksantikvarieämbetets vägnar

SUSANNE THEDÉEN

Maria Westergren